

TAKDİM

Ethem Ruhi FIĞLALI

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde hem talebesi (1955-1959) ve hem -benim için çok kısa sürmüş olsa da- asistanı olmakla daima iftihar ettiğim Hocam Muhammed ben (b.) et-Tâvîit et-TANCİ, yirminci yüzyılın önde gelen İslâm araştırıcılarının ilklerindedir.

O, her şeyden önce çok titiz ve dikkatli bir araştırıcıdır. İslâm eserleri alanında bir hâfız-ı kütüb'dür. Onu yakından tanımak ve özel sohbetlerinde bulunabilme şansını yakalamış olanların tereddütsüz teslim edecekleri gibi o, İslâm'ı din, tarih, kültür ve medeniyet olarak tam anlamıyla bilen bir mütefekkir. İslâm düşüncesinin on dördüncü asrının son yarısında parlayan yıldızlarından ve modern/çağdaş yorumcularından biri idi. Ne yazık ki bu büyük âlim ve mütefekkirimiz, bir ilim adamı için çok ama çok genç sayılacak bir yaşta aramızdan ayrıldığı için, her biri çok değerli ve önemli yorumları, sadece tahkikli neşirlerindeki notları, verdiği derslerde okutmak üzere kaleme aldığı makaleleri ve sohbetlerindeki açıklamaları ile sınırlı kalmıştır.

Bugün ülkemizde İslâm mezhepleri tarihi araştırıcılarının yüz akı olan e-Makâlât dergisinin bu son sayısı, onun mirasına sadık öğrencileri tarafından Merhum ve Mağfûr Hocamıza tahsis edilmiştir. e-Makâlât dergisinin yöneticilerine, ilgililere ve bilhassa bu projeyi düşünüp hayata geçirenleri, vefaları ve sadâkatları için tebrik ve teşekkür ediyorum.

Muhammed b. Tavîit et-Tancî, Fas Krallığının Tetuan ilinin (Oudras) Vadras kasabasında 1918 yılında doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Tanca'da tamamlamıştır. Yedi yıllık Karaviyyîn Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra Tetuan'daki el-Ma'hadu'd-Dîni'de öğretim görevine atanmıştır. 1939 yılında Mısır'a gelerek tekrar üniversite hayatına dönmüş ve aynı yıl girdiği Kahire Fuâd-u Evvel Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyat Bölü-

mü'nden 1943 yılında mezun olmuştur. 1945'te de Kahire Pedagoji Enstitüsü'nü bitirmiştir.

Tancî Hoca, buradan mezuniyetini müteakip Mısır'da serbest olarak araştırmalarını sürdürmekte iken Türkiye'ye davet edilmiş ve 1 Ekim 1953 tarihi ile 28 Şubat 1962 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Yabancı Uyruklu Sözleşmeli Profesör olarak İslâm Felsefesi ve Filozofları ile İslâm Mezhepleri Tarihi derslerini vermiştir.

1962 yılında ülkesine dönen Hocamız, 1962-1964 yılları arasında Rabat Üniversitesi Edebiyat Fakülte'sinde Arap Dili ve Edebiyatı, el-Karaviyyîn Üniversitesi Usûlu'd-Dîn (İlahiyat) Fakültesi'nde de Profesör olarak İslâm Felsefesi dersleri okutmuştur. Bu görevler yanında Telif, Tercüme ve Neşriyat İşleri Genel Müdürlüğü'nde bulunmuştur.

1965 yılında tekrar Türkiye'ye davet edilmiştir. Bu gelişinde de 30 Ekim 1965 - 31 Ekim 1970 yılları arasında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Kelâm ve İslâm Mezhepleri Tarihi derslerini; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde de Arap Dili ve Edebiyatı derslerini okutmuştur.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı, 1969 yılında bir deniz kazasında kaybettiğimiz İslâm Mezhepleri Tarihi Kürsüsü Başkanı Doç. Dr. Yaşar Kutluay'ın yerine, İslâm Mezhepleri Tarihi Kürsüsü Profesörlüğüne ve Başkanlığına Prof. Dr. Muhammed b. Tâvî et-Tancî'nin İstanbul'dan tekrar Sözleşmeli Profesör sıfatıyla davet edilmesine karar verdi. Bu teklifi kabul eden Tancî Hoca, 1 Kasım 1970 tarihinden itibaren naklen atandığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi Kürsüsünde hem bu kürsüyü yönetmiş hem de İslâm Mezhepleri Tarihi derslerini okutmuş ve ayrıca İslâm Hukuku kürsüsünü de yönetmiştir. O, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki ders ve yöneticilik görevlerinin yanında, 1970-1971 ders yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı derslerini okutmuştur.

Uzun uğraşlardan sonra 1973 yılında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçen Prof. Dr. Muhammed b. Têvî et-Tancî (Beşiktaş nüfus idaresinden verilen 22.3.1973 tarih ve 129346/896842.K.I

numaralı cüzdana göre adı ve soyadı: Muhammet Ben Tavit TANCİ), 20 Mart 1973 tarihli kararla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne aslı maaşlı ve kadrolu olarak atanmış ve İstanbul Üniversitesi'ndeki görevinin yanında 1974-1975 öğretim yılı başından itibaren Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı derslerini de okutmaya başlamıştı.

Ama ne hazindir ki, büyük insan, âlim ve mütefekkir Prof. Muhammed b. Tavit et-Tancı, 29 Aralık 1974 Pazar günü bir kalp krizi sonucu, İstanbul/Beşiktaş, Serencebey Yokuşu'ndaki evinde rahmet-i Rahmân'a kavuşmuş.

"Vefat etmiş" diyorum; çünkü o tarihte ben, Hocamın Dr. Asistanı olarak, yine onun izni ve teşviki ile İngiltere'de Cambridge Üniversitesi'nde sahamla, özellikle Kadiyanîler ve Bahâîler ile ilgili araştırmalar yapıyor ve Faculty of Oriental Studies'de "Senior Lecturer" olarak Türkiye'deki tarikat ve cemaat oluşumları hakkında dersler veriyordum.

* * *
*

Prof. Dr. Tancı, Arapça önemli bazı yazma metinlerin tahkikli neşirini yapmanın yanında makaleler de yazmıştır. Ama bana göre, bazı dinî konularda, ülkemizdeki bazı mezhep veya tarikat oluşumları hakkında çok önemli raporlar yazmıştır.

Bunların yanında beni en çok heyecanlandıran ve gerçekleşmesi için adeta koşuşturduğum bir olay, daha önceki yıllarda onun Doktora talebesi olan ve o dönemde T.C. Diyanet İşleri Başkanı olarak görev yapan Dr. Lütfi Doğan'ı, Muhterem Hocamızın başkanlığındaki bir heyete İmam Mâtürîdî'nin *Te'vilâtu'l-Kur'ân*'ını neşir ve tercüme teklifinde bulundurmaktı. Bu münasebetle Diyanet İşleri'nin yazısını ve buna cevaben Hocamın Arapça yazıp bana teslim ettiği ve benim de çevirip daktilo ettikten sonra kendisine imzalatıp elimle Diyanet İşleri Başkanlığı'na bizzat teslim ettiğim bu yazışma metinlerinin birer suretini buraya dercetmem, herhalde tarihe not düşülmesi açısından iyi olacaktır.

1) Diyanet İşleri Başkanlığı Yazısı**T. C.
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
A N K A R A**

Derleme ve Yay. Md. Y/15-72-3117
KONU: Eser Tercemesi Hk.

6 Haziran 1972

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İmam Ebu Mansur Maturidi'nin "Tevilat" adlı tefsirinin orjinalinin tahkikli tab'ı ve imkân husulünde Terceme edilmesinin çok faydalı olacağı, Başkanlığımızca düşünülmektedir.

Ancak, bu kıymetli eserin orjinalinin tahkikli tab'ı veya Türkçeye çevrilmesi için Türkiye'mizdeki kütüphanelerde mevcut yazma nüshaları karşılaştırılıp, kritiğinin yapılmasına zaruret vardır.

Bu ilmî çalışmanın yapılabilmesi için, Fakültemiz Öğretim Görevlilerinden Prof. M. Tavid et-Tancı tarafından konu ile ilgili gerekli inceleme yapılmasını uygun bulmaktayız.

Keyfiyetin M. Tavid Tancı'ya intikâl ettirilerek, muvafakat ettiği takdirde konu hakkında hazırlayacağı ilmî raporun Başkanlığımıza intikâl ettirilmesine müsaadelerinizi rica ederim.

Saygılarımla,

(İmza)
Lûtfi DOĞAN
Diyanet İşleri Başkan V.

2) Tancî Hocanın Cevabı:

**DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞINA
ANKARA**

6.6.1972 tarih ve Y/ 15-72-3117 sayılı yazınıza karşılıktır.

Mâturîdî'nin "Kitâb'ut-Te'vilât" adlı eserinin neşrini şahsıma tevdi etmekle göstermiş olduğunuz itimad için teşekkürlerimi sunar; bu konu ile ilgili olarak aşağıda dercedeceğim hususlar için de müsaadelerinizi rica ederim:

1- Kitâb'ut-Te'vilâtın neşri, dünyada İslâm'ın mevcut olduğu her yerdeki İslâm tefekkürü için fevkalâde büyük bir hizmettir. Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının, bu kıymetli eseri, Allah'ın Kitâb'ını anlamaya uğraşan Müslümanların istifadelerine sunma kararı, Başkanlığınızın vazife sınırlarını Türkiye'ye inhisar ettirmeyerek, faydasını ve hizmetini İslâm âleminin diğer ülkelerine kadar uzatacak en hayırlı, en faydalı ve temel bir iştir.

2- Bu memlekete olan şükran borcumu ödemiş ve Başkanlığınızın, yukarıda zikredilen yazısında istediği hususlara icabet etmiş olmak için, Kitâb'ut-Te'vilâtın neşrini ve Türkçe'ye tercümesini İlahiyat Fakültesinden bir grup ilim adamının iştirakiyle yapmayı ve saygıdeğer müessesenizin bu faaliyetine elimizden geldiği kadar ortak olmayı kabul ediyorum.

3- Çalışmamızın ilk merhalesi olarak, kitabın İstanbul'da mevcut nüshalarını ve şerhlerini tetkik ettim. Neticede bu kitabın tahkiki için aşağıdaki tam ve parça halindeki nüshaların elde bulunmasının gerekli olduğuna kani oldum. Bunlar:

1. Hamidiye : Nu. 30 (633 varak – Tam nüsha)

2. Revan Köşkü- Nu. 182 (532 varak – tam nüsha)

3.Topkapı Sarayı Medine Bl. Nu. 179 (Semerkandî'nin Şerhu't-Te'vilât'ı: 1062 varak- tam nüsha).

Bu üç nüshanın foto-kopisi yapılarak çalışmanın başından itibaren elimizin altında bulunması zarûrîdir. Birinci sıradaki nüsha

aynı zamanda, üzerinde düzeltmeler yaptıktan ve notlar koyduktan sonra, aynen basıma verilecek ve böylece metni istinsah ettirme cihetine gidilmeyecektir. İkinci ve üçüncü sıradaki nüshalar çalışma süresince elde bulundurulacak müracaat nüshalarıdır. Çünkü Mâturîdî, belli bir âyetin tefsirinde dâimâ, Kur'an-ı Kerîm'in diğer sûrelerindeki benzer bir âyete veya âyetlere verdiği hükmü işâretle, ona bakınız, demektedir.

Çalışma için lâzım olan diğer nüshalara gelince.. Bunlar da birbirini tamamlayan cüzler halindeki çok kıymetli nüshalardır ve şunlardır:

1. Köprülü, 47 (1035 sahife)
2. Üçüncü Ahmed, 28-B (328 varak)
3. Köprülü 48 (604 sahife)
4. Cârullah 49 (296 varak)
5. Cârullah 47 (286 varak)
6. Üçüncü Ahmed, 28-A (283 varak)
7. Cârullah, 48 (270 varak)
8. Diyânet İşleri Başkanlığı nüshası.

Bu cüz'lere ihtiyaç, yukarıda sıralandığı şekildedir. Meselâ başlangıçtan itibaren Köprülü Kütüphanesindeki (47) numaralı kitabın foto-kopisinin yapılması gereklidir. Ancak foto-kopiden önce bunların mikro-filmi alınacak ve tahkik sırasında tedricen, bir cüz'e ihtiyaç olduğu zaman, hemen foto-kopisi yaptırılacaktır.

Bütün bu nüshalar, foto-kopi ve mikro-filmler, inşallah çalışma tamamlandıktan sonra, Başkanlığınız kütüphanesine teslim olunacaktır.

Kitabın her bir cildinde çalışmış olanların isimleri, o cilt Başkanlığınıza takdim olunurken bildirilecektir.

Keyfiyeti saygılarımla arz ederim. 20.12.1972

Prof. Muhammed b. Tâvit TANCİ

O günlerde Fakülte olarak hepimizi fevkalâde heyecanlandıran bu güzel teşebbüs, maalesef Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bürokratik atâleti ya da isteksizliği yüzünden bir türlü hayata geçirilemedi ve hevesimiz kursağımızda kaldı. Bu teşebbüsün akâmete uğramış olmasının, Merhum Hocamızı ne kadar müteessir ettiğini ve durumu esefle karşıladığını yakın temasta olduğu herkes hatırlayacaktır.

Böyle bir sayıya hem bir takdim hem de bir hatıra yazısında, onun çalışmaları hakkında sunulabilecek en güzel değerlendirme, 20 Mart 1973 tarihini taşıyan bir Komisyon raporudur. Bu rapor, Prof. M. Tancî'nin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Dini ve Mezhepleri Tarihi kürsüsüne asli maaşlı Profesör olarak atanması ile ilgili beş kişilik jüri (Prof. Dr. Neşet Çağatay; Prof. Dr. Hüseyin G. Yurdaydın; Prof. Dr. Sevim Tekeli; Prof. Dr. İbrahim Ağâh Çubukçu; Prof. Dr. Necati Öner) tarafından oy birliği ile teklif edilen ve sekreterliği tarafımdan yapılmış olan bir belgedir.

Prof. Dr. Muhammed b. Têvit et-Tancî'nin Yayınları

A. Bazı Önemli Arapça Metinlerin Edisyon Kritikleri

1. M. Tancî'nin ilk yayınladığı Arapça metin, ünlü tarihçi, sosyolog ve tarih felsefecisi İbn Haldun'un *et-Ta'rif bi-İbn Haldûn ve Rihletuhû Garben ve Şarkan* adlı eseridir. 459 sayfa tutan eser, 1951 yılında Mısır'da basılmıştır. İlk bölümü, kitabın nüshaları, değeri ve eleştirmesi hakkındadır. M. Tancî, İbn Haldûn'un İstanbul Ayasofya Kitaplığındaki güvenilir nüshasını esas alıp öteki nüshalarla karşılaştırmalar yapmış, nüsha ayrıntılarını ilmi bir titizlikle belirlemiştir ki, böylece *Mukaddime* adlı eseri ile her aydının kendisini tanıdığı İbn Haldûn'un Endülüs, Mağrib, Arap Yarımadası, Suriye'deki seyahat ve faaliyetlerini kapsayan bir başka eserini daha bilim aleminin istifadesine sunmuş bulunmaktadır.

2. M. Tancî'nin ikinci edisyon kritiği gene Mısır'da 1953 yılında yayınlanmış olan *Cezvetu'l-Muktebes fî Târîhi Ehli'l-Endelus*'dür. Endülüs düşünürlerinden hadis ve edebiyat alanlarında ün yapmış 957 kişinin hayatları ve eserleri hakkında bilgi veren eserin yazarı Muhammed Humeydî'dir. M. 1095'de ölen Humeydî, mezhepler tarihi yazarı ünlü İbn Hazm'ın yetiştirmesidir. 452 sayfa olan bu ki-

tap, M. Tancî tarafından yazılan bir önsöz, eserin metni üzerindeki tenkitleri, kitabın sonuna konmuş kişi adları, ünvanları, yer ve şehir adları, kitap adları gibi faydalı indeksleri kapsamaktadır.

3. *Şifâu's-Sâil li Tehzîbi'l-Mesâil*: Bu çok önemli ve değerli eserin yazarı da 1331'de doğup 1405'de ölen ünlü İbn Haldûn'dur. İbn Haldûn, kendi eserleri hakkında bilgi verirken *Şifâu's-Sâil*'den bahsetmediğinden onun böyle bir eseri olduğu bilinmiyordu. 14. y.y'ın ikinci yarısında Endülüs mutasavvıfları arasında çıkan tartışmalara değinen tasavvuf ve fıkıh kitapları İbn Haldûn'un böyle bir eser yazdığından bahsettiler. Böylece varlığından haber alınan bu eserin iki yazma nüshası bulundu. M. Tancî bu iki nüshayı karşılaştırıp yüz sayfayı aşan Arapça, sekiz sayfalık da Türkçe notlar, açıklama ve önsöz ile birlikte 1958 yılında A. Ü. İlâhiyat Fakültesinde Profesör bulunduğu sırada Fakülte yayını olarak ortaya koydu.

Eser, 14. yy. sonlarında Endülüs mutasavvıfları arasında tasavvuf ehlinin ulaşmayı amaç edindikleri irfana, yani Tanrı feyzinden gelen işrakî ve ilhamî marifete kitap ve mütalaa yolu ile ulaşılabilir mi veya bu suretle tasavvufa süluk mümkün müdür? Yoksa tasavvuf sâliklerine doğan fikir ve ilhamların açık olmaması dolayısıyla bir şeyhin irşatlarına ve bu fikir ve ilhamları aydınlatmasına zaruret var mıdır? yolunda ortaya çıkan tartışmalara dairdir. Bu tartışmalar hakkında o zaman Mağrib'in iki ünlü bilgininin verdiği cevaplar, Ebu'l-Abbas Ahmed el-Venşerisi'nin *el-Mi'yaru'l-Mu'rib min Fetavâi İfrikiyye ve'l-Endülüs ve'l-Mağrib* adlı kitabında zamanımıza dek gelmiştir. İbn Haldûn bu risaleyi görmüş kendisinden bu konuya dair her hangi bir istekte bulunmadığı halde, yukarıda bahsi geçen konuya ait olmak üzere *Şifâu's-Sâil* adlı bu eseri yazmıştır. O eserini hazırlarken Kuşeyri'nin *Risalesi*'nden, Gazzâlî'nin *İhyâ*'sından, İbnu'l-Hatîb'in *Ravzatu't-Ta'rif*'inden ve Saîdu'l-Ferganî'nin *Muntehe'l-Medârik*'inden faydalanmış ve bu eserini yazarken fetva veren bir fakih gibi hareket etmiştir. M. Tancî maliki mezhebinden olan İbn Haldûn'un hiçbir mezhebe bağlı olmayan tasavvuf konularını incelerken tarafsız kalarak tasavvufun bu bağımsızlığından faydalandığına, nitekim kendisinden önce Gazzâlî'nin de Şafii olduğu halde tasavvufa dair yazdığı risalelerde mezhebi kayıtlardan sıyrılarak daha serbest bir şekilde araştırmalarda bulunduğu da işaret etmiştir.

M. Tancî'nin yayınladığı bu metin, İbn Haldûn'un birçok yönlerini aydınlattıktan başka, İslâm tasavvufunun ve onun türlü akımlarının o çağlarda eşine az rastlanan güzel bir özetini vermektedir. Bundan dolayı bu eser, genellikle İslam tasavvufunu ve özellikle Endülüs ve Mağrib tasavvuf akımlarını inceleyenler için gayet değerli ve önemli bir belgedir.

4. *Tahdîdu Nihâyeti'l-Emâkin li Tashîhi Mesâfâti'l-Mesâkin*: Bu eser 1048 yılında ölen ünlü Türk matematikçi ve bilgini Ebû Reyhân Muhammed el-Bîrûnî'nindir. 294 sayfa tutan eserin, Bîrûnî'nin ölümünden 26 yıl önce yazılmış çok önemli bir nüshası, İstanbul Fatih kütüphanesinde vardır. M. Tancî bu kitaba da geniş bir açıklama ve içindekiler bildirisi ve gerekli indeksler eklemiştir. Eser, doğu ülkelerinin meşhur şehirleri arasındaki uzaklıkları, enlem ve boylam derecelerini göstermekte, türlü şehirler arasındaki rasatları ve rasat yöntemlerini açıklamaktadır ki, bu hususlar geometrik şekillerle canlandırılmış bulundurulmaktadır. Bu bakımdan eser, bilim tarihi yönünden çok değerli ve önemlidir. Bu eserin baskı masraflarının Rizeli bir zengin, Yakup Kazdal tarafından karşılandığına eserde işaret edilmektedir.

5. *Ahlâku'l-Vezîreyn*: Ebu Hayyân et-Tevhidî'nin 682 sayfa tutan bu eseri 1963'de Şam'daki Arap İlim Akademisi "Mecmau'l-İlmi'l-Arabi" tarafından bastırılmıştır. Eserin yazması İstanbul'daki Esat Efendi kütüphanesinde vardır. İki vezirin ahlâkı veya vezir Sahib İbni Abbâd ve İbnu'l-Amîd'in ayıpları konusunun ve bu arada ahlâkî, tasavvufî bir çok önemli konuların işlenmekte olduğu bu esere M. Tancî tarafından eserin nüshaları, mahiyeti, değeri gibi hususlara ait geniş bir açıklama ile gerekli dizinler eklenmiştir.

6. *Tertîbu'l-Medârik*: Bu eser, 1149 yılında ölen Sebteli (Endülüs) kadı İyaz'ındır. M. Tancî, kadı İyaz'ın hayatı, eserleri, önemi, eserlerin yazma nüshaları, muhteviyatı hakkında çok geniş bir inceleme ve eleştirme yazısı eklemiştir. Eserin birinci kısmını teşkil eden elimizdeki kitap, büyük boy 216 sayfadır. Kadı İyaz bu eserinde Maliki mezhebinin kurucusu olup 795 yılında ölen Malik b. Enes'in soyu, hayatı eseri, önemi, eserleri bilhassa önemli bir hadis kitabı olan *Muvatta* üzerinde önemle durmuştur. Eserde 1600'a yakın Maliki mezhebinde olan ünlü kişinin künyeleri yer almaktadır. Bu kitap 1965'de Rabat'ta basılmıştır.

7. *Erbeüne Hadisen*: Toplayan, Ebu Muhammed Abdülazim el-Münzirî (ö.1258), şerheden Ebu Zeyd Abdurrahman el-Cezâiri'dir (ö. 1470). İslam bilginleri arasında kırk hadis toplamak yaygın bir gelenek halindedir. Elimizdeki kitabın konusu da kapsamı, toplayıcısı ve açıklayıcısı üzerinde ve kırk hadisler ve bunların toplum yaşantısındaki etkileri üzerinde güzel bir eleştirme eklemiştir. 96 sayfa tutan metin Rabat'ta Fas Devlet Bakanlığı tarafından 1962'de yayınlanmıştır.

8. *el-İlâm bi Hudûdi Kavâidi'l-İslam*: Bu da yukarıdaki yazarın yani Kadı İyaz'ındır. Fas Umum Vakıflar Bakanlığınca bastırılan eser 83 sayfadır. İslâm'ın beş şartı ve bunların faz ve sünnetlerinden bahseden esere M. Tancî, eserin kendisi kadar açıklama ve eleştirme eklemiştir.

9. *Kitabu'l-Mukâsere 'inde'l-Müzâkere*: Yazarı Cafer b. Muhammed et-Tayâlisi'dir. Bu metin İstanbul Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsünün çıkardığı Şarkiyat Mecmuasının birinci cildinin eki olarak 1956 yılında yayınlanmıştır. 94 sayfa tutan kitabın dayandırıldığı yazmalar İstanbul'daki Fatih kitaplığında ve İspanya'daki Esküryal kitaplığında bulunmaktadır. Eserin yanlışlarla dolu dikkatsizce yapılmış bir yayımı R. Gayer tarafından 1927'de yapılmıştır. Arap şairlerinden olan ve onların şiirlerinden övünme yoluyla bahseden bu eser Arap edebiyatı ile uğraşanlar için çok önemlidir. M. Tancî öteki metin yayımlamalarında olduğu gibi buna da gerekli açıklama ve dizinler eklemiştir.

10. *Matlau'l-İtikâd fi Ma'rifeti'l-Mebdei ve'l-Mead*: Meşhur şair Fuzulî'nin bu ünlü Arapça eserini M. Tancî, önsöz ve notlarla yayına hazırlamıştır. Bu kitap 1962 yılında A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

11. *Muhtasaru'l-Ayn*: M. 989'da ölen Ebu Bekir ez-Zübeydî'nin Arap diline ait olan bu eserini M. Tancî, Allâme el-Fâsî ile birlikte edisyon kritiğini yapıp 1963 yılında yayınlamıştır.

B. Makale ve Eleştirileri

Çok önemli bilimsel ve tarihî kaynak olan belgelerin yayınlanması oryantalistlerce çok önem verilen bir konudur. Metin yayınlan-

masına ancak o konulara çok hâkim ve sağlam bibliyografik bilgi sahibi kimseler cesaret edebilirler.

Bu itibarla M. Tancî'nin 11 eser yayınlamış olması zaten onun bu alanlardaki bilimsel yeteneğini fazlası ile gösterir. O bu metin yayımlamaları yanında Türkiye'de, Fas'ta, Mısır'da ve Lübnan'da çıkan birçok ilmî dergilerde bir hayli makale ve eleştiriler de yayınlamıştır. Bunların ayrı ayrı analizlerini yapmak, önemlerini belirtmek çok uzun sürecektir. Bu nedenle biz bu çeşit yazılarından kısaca bahsedeceğiz:

1. “*Ebu Mansur el-Mâturidî*” : A. Ü. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1955, 1-2. M. Tancî bu yazısında İslam Ehl-i Sünnet kelâmcılarının en büyüklerinden bir olan Ebu Mansur el-Maturidî'nin kişiliğini ve onun çevresini, etkisini belirtmeye çalışmış bunu, yazısına eklediği sağlam metinlerle belgelendirmiştir.

2. “*Şehristani'nin Mîlel ve Nihal'i*”: A. Ü. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1956, 1-4. İslâm Mezhepleri Tarihi yazarlarının en eskisi ve en önemlisi olan Şehristani'nin şimdiye dek elde bulunan Arapça nüshasının yanlış ve eksikliklerle dolu olduğunu söyleyen ve doğru bir metin tesisi üzerinde yıllardır çalışan M. Tancî bu yazısında genel olarak mezhepler tarihinde ve Şehristani'nin bu alandaki yerinden söz ettikten sonra, onun eserinin üzerinde çalıştığı yazma nüshaları hakkında bilgi vermiş, önemi bölümlerine ait bazı Arapça belgeler eklemiştir.

3. “*Kitabu'l-İbâne an Mezhebi Ehli'l-Adl*”: A. Ü. *İlahiyat Fakültesi*, 1955, 3-4. Bu bir kitap tahlili ve eleştirmesidir. 1952 yılında Nefce'te çıkan eserin eleştirilmesidir.

4. “*Muhammed b. Ulma Mala*”: *Rivista de las Escuelas de Estudios Arabes de Madrid*, Granada, 1954, vol. XIX, Fas. 1953'de Mısır'da kendisinin yayınladığı el-Humeydi'nin *Cezvetu'l-Muktebis* adlı eserinin 39. sayfasının 16 nosunda zikredilen şair Muhammed b. İbrahim b. Süleyman adının *Bibliotheca Arabico-Hispana*'da yanlış olarak bi-Bene Ulma Male olarak yazıldığını, bunun Muhammed b. Ulma Mala olması gerektiğini söylemiş, bu kişi üzerinde bilgi veren ve kendisinden söz eden eserleri ve bunlardaki çelişmeleri tespit ve izah etmiştir.

5. “*et-Taraik ve'l-Elhani'l-Musikiye fi'l-Mağrib ve'l-Endülüs*”: *Mecelletu'l-Ebhas*, Beyrut 1968. M. Tancî bu makalesinde Afrika, Mağrib ve Endülüste musiki ve türkü konusu üstünde durmuş, türlü bes-teci, güfteci ve bunların yazdıkları ya da söyledikleri metinlerden bir çok örnekler vermiştir.

6. “*Gazzalî'ye göre Kur'an'ın Tefsiri*”: A. Ü. İlahiyat Fakültesi, 1957, 1-4.M. Tancî bu makalesinde Gazzalî'nin Kur'an tefsiri üzerindeki fikir ve düşüncelerini türlü eserlerine dayanarak belirtmiş bu hususta öteki islam bilginlerinin görüşlerini de belirterek bu konulara dair Arapça metin örnekleri vermiştir. M. Tancî daha sonra bu konu üzerinde tekrar eğilip onu genişletmiş ve Fas'ın Rabat şehrinde çıkan *el-Beyyine* adlı derginin iki sayısında yayınlamıştır. (1962, sayı 5 ve 7)

7. “*Şehristanî*”: *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1963, c. 11, 114. cüz. *İstanbul Ansiklopedisi*'nde yayınlanan maddelerin ilmiliği herkesçe bilindiğinden bu hususta fazla bir şey söylemeyi gereksiz bulduk.

8. “*Introduction to Work of Ibn Haldun*”: Prof. M. Tancî bu tebliği, 1951 yılında İstanbul'da toplanan Oryantalistler Kongresinde sunmuştur. Daha önce ve sonra da eserleri üzerinde çalıştığı İbn Haldun'un *Mukaddime* adıyla ün salmış eserinin önemli yönlerini belirtmiştir.